

1. Vysvětlete rozdíl mezi archeologií a paleontologií, co studují a uveďte dva příklady specializace v archeologii.
2. Archeologický terénní výzkum a dokumentace: co je to terénní výzkum, kdo ho smí provádět, co je nutné dodržet při dokumentaci?
3. Jak se chováme k artefaktům, které nalezneme při výzkumu? Proč je důležitá konzervace nálezů? Proč v dnešní době při ošetření artefaktů přistupujeme k nálezům opatrněji? (proč nepoužíváme tak často vodu a kartáček?).
4. Které dvě populace (rodu homo) se setkávali v Evropě na počátku a v průběhu mladého paleolitu (kolem 40 000 před dneškem). Ovlivnily se vzájemně tyto dvě populace, případně jak?
5. Ve kterém období mladého paleolitu se setkáváme s prvními regulárními pohřby? Proč je v témže období fenomenální používání keramiky?
6. Z jakých nalezišť (není nutné jméno) pocházejí nálezy z magdalenieny, respektive které prostory používali tito lidé k sídlení především (na Moravě)? Která vzácná surovina pocházející od Baltského moře se zde poprvé objevuje?
7. Známe z paleolitu a mezolitu nějaké výtvarné památky? Případně jaké? (není nutné uvádět konkrétní příklady stačí říct, o jakou památku obecně se jedná nebo co zobrazuje).
8. Popište alespoň 3 hlavní změny, které nastaly v období neolitu. Čím se toto období liší od paleolitu?
9. Jak se nazývá Lenyngelská kultura na Moravě? Co je specifické pro keramiku tohoto období? Jaké nemovité památky se z této kultury také zachovaly?
10. Který nový materiál, jenž ovlivnil materiální kulturu i formování následující doby bronzové, se v průběhu eneolitu objevuje?
11. Uveďte alespoň 4 charakteristiky doby bronzové. Čím se tyto charakteristiky (změny oproti eneolitu) projevují archeologicky?
12. Jaký nový materiál, který silně ovlivnil materiální kulturu doby bronzové, se na jejím počátku objevuje? Jakým způsobem lze tento materiál získat a zpracovat?
13. Do kterého období doby bronzové (starší, střední, mladší, pozdní) řadíme Únětickou kulturu? Jaké jsou charakteristiky pohřbívání této kultury?
14. Ve střední době bronzové přichází kultury s velmi specifickým způsobem pohřbívání, podle kterého jsou i pojmenované. O jakých kulturách mluvíme? Popište také podobu a způsob tohoto pohřbívání.
15. Který nový materiál, jenž změnil podstatně materiální kulturu tehdejších společností se počátkem halštatu objevuje? Jak bylo možné tento materiál získat, z jakých zdrojů?
16. Se kterým „etnikem“ tradičně spojujeme první ražbu mincí na našem území a o kterém období pravěku či protohistorie mluvíme?

17. V období laténu bylo osídlení tvořeno samozřejmě menšími usedlostmi nebo vesnicemi. Vznikly ale také dvě unikátní a lze říct nové struktury, kde se soustředila buď vojenská, nebo řemeslná a ekonomická moc. O které dva typy sídlišť, kde se koncentrovaly až tisíce lidí, se jedná?

18. Jak nazýváme konflikt, který vypukl ve druhé polovině 2. století n. l. mezi Římskou říší, již v té době vládl Marcus Aurelius a Germány a Sarmaty ze střední Evropy?

19. Jaký je základní rozdíl mezi destruktivním a nedestruktivním výzkumem?

20. Vyberte si jednu libovolnou nedestruktivní metodu archeologického výzkumu/průzkumu a popište, jak funguje případně k čemu je možné ji využít?

21. Co je, případně k čemu slouží, experimentální archeologie?

Období pravěku a jejich stručné charakteristiky:

Zkratky

B.P. – before present

př. n. l. – před naším letopočtem

n. l. – našeho letopočtu

Pozn.: níže uvedené definice byly převzaty z wikipedie.cz a podrobeny korektuře případně doplněny

Starý paleolit (asi 1 mil – 250 000 B.P.)

Na přelomu nejstaršího paleolitu se lidská společnost rozšířila z Afriky také do Asie a Evropy, včetně území dnešní ČR - Bečov, Přezletice, Beroun, Stránská skála. Nositeli této kultury byli člověk vzpřímený a *Homo heidelbergensis*. Dle geologického datování spadá starý paleolit do epochy středního pleistocénu, stupňů Günz/Mindel, Mindel, Mindel/Riss. V jeho mladší fázi došlo k ochlazení v důsledku ledové doby mindel (500 000/340 000 př. n. l.), v tomto období sahal Skandinávský ledovec až do střední Evropy. V jeho morénách se nacházel pazourek na výrobu nástrojů. Lidské pozůstatky z tohoto období jsou nacházeny v celé Evropě. Přítomnost člověka vzpřímeného je v České republice doložena nálezy nástrojů v Praze-Sedlci, v Přezleticích u Prahy, v obci Braškov (u Kladna) a na Stránské skále (u Brna). Nálezy nástrojů jsou v tomto období hojnější.

Střední paleolit (250 000 – 40 000 B.P.)

Na počátku středního paleolitu ještě dožíval archaický člověk rozumný (*Homo sapiens*). V Africe na něho přímo navázal moderní člověk rozumný, který se objevil v letech 170 000/135 000 př. n. l. Pozůstatky archaického člověka rozumného byly nalezeny po celém Starém světě a poprvé také na Předním východě. Tento archaický člověk je zastoupen např. člověkem steinheimským (*Homo steinheimensis*, 300 000/150 000 př. n. l.) a člověkem neandertálským (*Homo neanderthalensis*) v Evropě nebo člověkem palestinským (*Homo palestinus*) na Předním východě.

Mladý paleolit (40 000 – 12 000/10 000 B.P.)

Začíná se rozvíjet v počínajícím interpleniglaciálu (teplém výkyvu) poslední doby ledové, kdy jsou domorodé populace středopaleolitických neandertálců vytlačovány lidmi moderní anatomické stavby, zcela už podobnými až shodnými s člověkem dnešním (výška 170–180 cm, váha 80 kg). Kolem roku 50 000 př. n. l. byl tak vývoj moderního člověka dokončen (behaviorální modernita). Nový typ člověka rozumného bývá také označován jako kromaňonec. S nimi je spojen rozvoj čepelové techniky a jí odpovídajících jemnějších typů nástrojů. Na našem území se v tomto období setkáváme např. s tzv. lovci mamutů, správně označovanými jako gravettské populace (gravettien). V mladší fázi pak nastupuje magdalenien.

Pozdní paleolit (10 000 – 8 000 př. n. l.)

Krátké období mezi paleolitem a mezolitem.

Mezolit (na našem území cca 8 000 – 5 500 př. n. l.)

Mezolit (z řeckého mesos, μεσος = střední a lithos, λιθος = kámen) nebo také střední doba kamenná označuje období mezi pozdním paleolitem a končí začátkem neolitizace Evropy. Mezolit je pokračováním paleolitu, mění se jen přírodní podmínky a spíše už jen tradičně je uznáván za samostatné období.

Neolit (na našem území 5 500 – 4 300 př. n. l.)

Neolit, nebo také mladší doba kamenná, je období pravěku, ve kterém se namísto dosavadního lovu a sběru stává hlavním zdrojem obživy zemědělství (obdělávání polí i pastevectví/chov dobytka). Samotný pojem neolit pochází z řeckého neos = nový a lithos = kámen a odráží v názvu jeden z typických prvků tohoto období. Tato tzv. neolická revoluce začíná na Blízkém východě a ukončuje tak období mladého mezolitu. Počátek neolitu probíhá na jednotlivých území odlišně, podle toho, jak rychle či pomalu se sem šířila znalost prvotního zemědělství, které je rozhodujícím znakem období. Kromě štipané industrie začínají lidé používat také broušenou kamennou industrii, což se řadí k dalším technologickým posunům. Důležitou inovací je také schopnost vyrábět keramické předměty.

Eneolit (na našem území 4 300 – 2300/2200 př. n. l.)

Období, které se postupně vyvíjí z neolitu. Liší se změnou a vývojem hierarchie společnosti, novými technologiemi i materiály. Do zemědělství je zaveden dokonalejší způsob orby, poprvé se používá kolo a vůz = efektivnější převoz a distribuce nákladů. Využití zvířat pro práci, zpracování kovů - mědi, případně stříbra a zlata. Na pohřebištích je možné sledovat sociální rozdíly, vymezuje se elitní vrstva. Dochází k zmenšování obydlí, pravděpodobně se upevňuje sociální postavení mužů.

Doba bronzová (2300/2200 př. n. l. – 800 př. n. l.)

Doba bronzová je období, pro které je charakteristické dominantní využívání bronzu – slitiny mědi a cínu. S tím je spojen vývoj metalurgie a využití dřevěného uhlí. Epocha se též vyznačovala rychlejší sociální diferenciací než v předchozích obdobích: rozvoj států na Blízkém východě nebo vznik elitní vrstvy ve střední Evropě. V zárodcích se rozvíjel dálkový obchod, sociální diferenciacie, písmo a první města. Byla domestikována nová zvířata. Pojem doba bronzová v rámci své třídobé periodizace pravěkých dějin navrhl dánský archeolog Christian Jürgensen Thomsen v roce 1836. Dobu bronzovou dělíme na starší, střední, mladší a pozdní.

Starší doba železná/doba halštatská (800 – 480 př. n. l.)

Doba halštatská spojovaná se začátkem zpracovávání železa. Toto období dostalo název podle hornorakouského města Hallstattu v Solné komoře. V polovině 19. století tam bylo objeveno přes tisíc hrobů. Nálezy z hrobů se s převahou daly zařadit do nejstarší (tedy počátcích) doby železné. Doba halštatská navazuje ve svém vývoji na předchozí pozdní dobu bronzovou. V průběhu halštatu dochází k vrcholu sociální stratifikace. Evropa je propojená sítí elitních (vládců/náčelníků?), kteří společně obchodují a dochází k výměně idejí, můžeme hovořit o malé „globalizaci“.

Mladší doba železná/doba laténská (480 – 40/30 př. n. l.)

Laténská kultura odvozuje svůj název od archeologického naleziště La Tène na severním břehu Neuchâtelského jezera ve Švýcarsku, kde bylo roku 1857 objeveno velké množství artefaktů. Tato kultura, jejímiž nositeli byli historičtí „Keltové“ (ve skutečnosti se daleko pravděpodobněji rozšířila „keltská kultura“ než samotné etnikum, které je daleko spíše konstruktem římských historiků, kteří nám o něm referují), se rozvíjela během mladší doby železné, tj. asi od poloviny 5. století před n. l. až do přelomu letopočtu. Tehdy podlehla tlaku římské expanze a útokům germánských kmenů ze severu. Vznikla plynulým přechodem z halštatské kultury starší doby železné; v tomto procesu dominuje vliv středomořských oblastí, zejména Řecka a etruské civilizace. Laténská kulturní centra vzkvétala zejména na území dnešní východní Francie, Švýcarska, Rakouska, jihozápadního Německa, Česka, Maďarska a na Slovensku.

Doba římská (40/30 př. n. l. – 380. n. l.)

Jako doba římská se v české archeologii vymezuje období od roku 40 nebo 30 př. n. l. až do roku 350 nebo 380 n. l., kdy bylo území Česka obýváno především germánskými kmeny. Počátek doby římské je určen odchodem Keltů a zároveň pronikáním prvních Germánů na české území. O konci doby římské se uvažuje někdy v 2. polovině 4. století, kdy začaly etnické pohyby, které se charakterizují jako doba stěhování národů. Pro celé trvání doby římské je charakteristickým prvkem interakce, konflikty a vzájemné ovlivňování mezi germánskými kmeny na území Germánie a Římany na území Římského impéria. V době římské se na území Čech nacházely kmeny Markomanů, na Moravě společně s Kvády. V mladší době římské přišlo ze středního Polabí nové obyvatelstvo, které proniklo až na severní Moravu.

Doba stěhování národů (380 n. l. – 568. n. l.)

Pojmem stěhování národů se označují rozsáhlé migrace obyvatelstva (tzv. barbarských kmenů a jejich skupin), které probíhaly koncem starověku a počátkem středověku. Jejich příčinou byly demografické změny, především růst počtu obyvatelstva, způsobený přechodem od pastevectví k zemědělství (k usedlému způsobu života) i sociální důvody. Kromě toho, primitivní způsob obdělávání půdy vedl k jejímu rychlému vyčerpání, což bylo dalším důvodem k vlně stěhování. Nicméně, jak naznačují archeologické výzkumy, nemuselo jít o stěhování celých národů, ale jen vládnoucích elit.

Raný středověk (586-1200 n. l.)